

פרופסור יהושע גתי

פתחנו השבת בקריאתו של ספר שמות, הידוע גם בשמו הלועזי אקסודוס כלומר יציאת מצרים. והשמות האלה הם חשובים: שמות כפתיחת הפרשה מדבר על שמות אנשים שעדיין אפשר לספור אותם. ואילו אקסודוס מדבר על היציאה ממצרים לא של כמה אנשים אלא של עם שלם. וזה מה שבעצם קורה בספר.

הבנים על משפחותיהם במצרים. הם שם על פי הזמנת יוסף אחיהם שנתגלה להם אחרי שנים של העלמות. ובואם למצרים זה לא רק עניין של איחוד משפחות אלא הם שם גם לרגל הבצורת, הרעב בארץ כנען מקום מגוריהם. ובמקום החדש המצרים הם חיים בסדר, הם לא סובלים שם והתנאים טובים בשבילם, הם חיים טוב ומתרבים ומתרבים. הם כבר לא רק שבעים איש עם אבא זקן אלא הכתוב יוצא מגדרו לתאר עד כמה הם רבים: "פרו וישרצו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אותם" (א' 7). אלה הן מילים שמשמשים לדבר על גידול לא טבעי כמו חיות שנולדות ומציפות בלי סוף כמעט.

אבל, עכשיו הבעיות: הם רבים מאד, הקשר האישי שהיה קודם ליוסף ופרעה כבר איננו, בא דור חדש, ובניו של יעקב והמשפחות הם לא בני הארץ, הם זרים, ואם זרים הם מעוררים חשדות ואף פחד שאולי לא יהיו נאמנים בזמן מלחמה והם יהיו מעין גיס חמישי.

זאת אומרת, מתחילות הבעיות המלוות את העם היהודי בכול שנותיו הרבות, והיא הבעיה של הגלות: אולי חיים טובים במצבים מסוימים אבל לא ממש אנשי המקום, זרים, לא שייכים ומעוררים חשדות ופחד.

ואז, מקשים עליהם: מנסים להגביל אותם ועושים זאת בדרך האכזרית ביותר: הגבלת הילודה על ידי הרג התינוקות הזכריים, הבנים, שיוביל לחיסולו של העם. ובינתיים מעמיסים עליהם עבודה קשה: עבודת פרך שמטמטמת את הנפש.

יש פיתרון? כן, אבל הוא תלוי בעזיבת הארץ. אין מה לעשות שם. אבל לאן הולכים? יש מקום, יש ארץ, וגם אם הם לא גרים שם עכשיו היא שלהם כי אלוהים הבטיח זאת לאבותיהם, וזה מה שנקרא זכות אבות, על זה אנחנו מתפללים בתפילת עמידה—אנחנו מחזקים את הברית הזאת, את הקשר לארץ בזכות האבות.

בקיצור, בפרק אחד יש לנו את המצב היהודי, את משמעות הגלות ואת הבעיות שלה. ואת סיפור הציונות.

לא בכדי התנ"ך הוא ספר הספרים: הקונצפציה מקופלת בו. וזה מעניין ומאלף מאד להיווכח איך הגורל היהודי משתקף כבר בראש ספר שמות, שמצביע על הגלות, הקושי והפיתרון האמיתי: גלות וארץ זהו סיפורה של ההיסטוריה היהודית למן ראשיתו של העם.